

Maria Krystyna SZMIGEL
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Krakowie

UCZNIOWIE O SPRAWDZIANIE 2004 I JEGO WYNIKU

Starając się poznać opinie uczniów o sprawdzianie i kontekst dydaktyczny osiągnięć uczniów, OKE w Krakowie przeprowadziła w kwietniu 2004 roku badania ankietowe wśród uczniów klas VI. Pojęciem kontekst dydaktyczny objęto składniki sytuacji dydaktycznych, w których przebiegało uczenie się uczniów w szkole i domu oraz aspekty sytuacji dydaktycznych, które kształtują motywację uczenia się (B. Niemierko, 1999, s. 225).

METODA BADANIA

Badania ankietowe przeprowadzono w ciągu tygodnia następującego bezpośrednio po ogólnopolskim sprawdzianie, który odbył się 1 kwietnia 2004 roku.

Badaniami objęto próbę uczniów (losowanie systematyczne), którą stanowili uczniowie o numerze pięć (wyjątkowo o numerze sąsiadującym w związku z zastępstwami za nieobecnych uczniów lub szczególnie słabych) z każdego oddziału klasy VI, wszystkich szkół trzech województw (lubelskiego, małopolskiego i podkarpackiego). Ponieważ w próbie nieznacznie nadreprezentowani byli uczniowie ze szkół wiejskich o bardzo małych oddziałach szkolnych, dlatego po wprowadzeniu danych z kwestionariuszy, przeprowadzono dodatkowe losowanie wśród tej grupy uczniów tak, aby skład próby odpowiadał strukturze populacji uczniów w okręgu OKE. W efekcie tych zabiegów, procentowy udział uczniów uczących się w szkołach w miastach (44%) i na wsi (56%) jest dla próby analogiczny jak w populacji. Jak wynika z tabeli 1. wyniki sprawdzianu losowej próby uczniów są zbliżone do wyników populacji uczniów w okręgu OKE, zarówno dla całego sprawdzianu, jak i dla wyróżnionych obszarów osiągnięć. Na tej podstawie można stwierdzić, że wylosowana próba jest reprezentatywna dla populacji. Wyniki badań ankietowych połączono z wynikami sprawdzianu i średnimi wynikami szkół, z których pochodzili uczniowie. Łącznie analizie poddano odpowiedzi 3881 uczniów z 2377 szkół trzech województw.

Tabela 1. Opis wyników populacji uczniów OKE i badanej próby losowej uczniów klas VI w roku 2004

Uczniowie	Opis populacji uczniów OKE N=111 182 dla S-A1-042				Opis próby N=3881 dla S-A1-042			
	Miasto		Wieś		Miasto		Wieś	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
	48 520	44	62 262	56	1708	44	2173	56

Miary statystyczne testu	Ogółem	Miasto	Wieś	Ogółem	Miasto	Wieś
Średni wynik ucznia	25,55	26,84	24,4	25,91	27,20	24,9
Odchylenie standardowe	7,8	7,60	7,78	7,8	7,5	7,9
Wariancja	60,58	57,73	60,51	61,572	57,493	62,488
Czytanie	0,82	0,84	0,81	0,82	0,84	0,81
Pisanie	0,69	0,72	0,66	0,69	0,73	0,67
Rozumowanie	0,46	0,50	0,43	0,47	0,51	0,44
Korzystanie z informacji	0,74	0,78	0,71	0,75	0,78	0,71
Wykorzystanie wiedzy w praktyce	0,49	0,53	0,45	0,49	0,53	0,46
Ogółem łatwość	0,64	0,67	0,61	0,64	0,68	0,62

CHARAKTERYSTYKA KWESTIONARIUSZA

W badaniu zastosowano kwestionariusz z niewielką pulą pytań otwartych. Kwestionariusz składał się z 55 pytań (w tym 4 otwartych) pogrupowanych w cztery tematyczne części. Jedna dotyczyła czynników indywidualnych mogących mieć wpływ na wyniki uczenia się, druga czynników szkolnych (pedagogicznych), trzecia czynników środowiskowych (domowych), a czwarta refleksji po sprawdzianie.

Refleksje po sprawdzianie starano się poznać poprzez odpowiedzi na następujące pytania:

Jakiego wyniku sprawdzianu się spodziewasz (ile punktów) i dlaczego? Wymień parę rad, jakie chciałabyś/chciałbyś przekazać młodszym koleżankom i kolegom, którzy będą się przygotowywać do sprawdzianu? Jak Ci się podobał sprawdzian? Które zadania zapamiętałaś/zapamiętałeś jako najtrudniejsze i dlaczego? Co chciałabyś/chciałbyś przekazać autorom zadań egzaminacyjnych?

W obrębie *kontekstu dydaktycznego* wyróżniono czynniki indywidualne, szkolne i środowiskowe.

W obrębie **czynników indywidualnych** wyodrębniono takie zagadnienia jak: stan zdrowia, motywację do nauki, samoocenę (uzdolnienia, zainteresowania), aspiracje edukacyjne, zaangażowanie w uczenie się i trudności w nauce, wyniki sprawdzianu i stopnie szkolne na I semestr klasy VI.

W obrębie czynników szkolnych (pedagogicznych) uwzględniono takie zagadnienia jak: metody pracy dydaktycznej, przygotowanie do sprawdzianu w tym zaangażowanie nauczycieli w przygotowanie uczniów, atmosfera nauki w klasie oraz systematyczna pomoc szkoły i domu.

W obrębie czynników środowiskowych uwzględniono: styl funkcjonowania domu rodzinnego, status materialny rodzin, warunki nauki w domu, aspiracje edukacyjne rodziny i wykształcenie rodziców.

W niniejszym referacie zostaną przedstawione przede wszystkim opinie uczniów dotyczących sprawdzianu oraz wybrane zagadnienia aspektu dydaktycznego.

REFLEKSJE PO SPRAWDZIANIE

SPODZIEWANY WYNIK

Spodziewany wynik sprawdzianu kształtował się w umysłach uczniów w ciągu kilku dni następujących po sprawdzianie w następstwie osobistego doświadczenia (po napisaniu sprawdzianu), rozmów prowadzonych między koleżankami i kolegami oraz nauczycielami a także w wyniku możliwości poznania poprawnych rozwiązań, które były publikowane w prasie. W tabeli 2. przedstawiono spodziewany wynik sprawdzianu przez uczniów w zestawieniu z faktycznymi wynikami sprawdzianu, ich ocenami na I semestr w klasie szóstej i wykształceniem rodziców. Analizując tabelę można zauważyć nietrafne oczekiwania wyniku punktowego przez uczniów.

Prognozowany przez uczniów wynik jest zbliżony do średniego krajowego wyniku z roku ubiegłego (28,7 do 29,5 punktów) wykazując minimalne różnicowanie w 10 grupach uczniów wyróżnionych ze względu na wykształcenie rodziców. Okazuje się, że uczniowie rodziców z wykształceniem podstawowym i zawodowym (najniższym w tabeli 2) nie zdają sobie sprawy z błędów, które popełnili podczas rozwiązywania zadań, natomiast uczniowie, których rodzice mają wykształcenie wyższe (pomaturalne/półwyższe lub wyższe — 9 i 10 w tabeli 2.) są bardziej świadomi tego jak wykonali zadania i krytyczniej myślą o wyniku własnej pracy.

Tabela 2. Wykształcenie rodziców a wyniki w nauce uczniów klas VI w 2004 roku

Wykształcenie rodziców	Średni wynik sprawdzianu 2004	Średnie oceny szkolne na I semestr klasy VI				Spodziewany wynik sprawdzianu przez uczniów
		J. polski	Historia	Przyroda	Matematyka	
1 (podstawowe)	22,07	3,11	3,22	3,35	3,2	28,7
2	23,39	3,33	3,31	3,5	3,16	28,8
3	24,71	3,45	3,55	3,74	3,4	28,7
4	24,72	3,55	3,61	3,73	3,38	28,9
5	26,76	3,71	3,88	3,95	3,69	29,2
6	26,81	3,86	3,98	4,06	3,8	29,3
7	27,93	3,98	4,1	4,16	3,88	29,1
8	27,71	4,02	4,04	4,15	3,91	29,1
9	29,71	4,12	4,21	4,35	3,93	28,7
10 (wyższe)	31,27	4,35	4,49	4,46	4,26	29,5

Uzasadniając spodziewany wynik uczniowie wymieniali różne powody (w nawiasie podano procentowy udział częstości odpowiedzi w stosunku do ogółu badanych uczniów): *Myszę, że otrzymam 25/30 punktów, ponieważ z braku czasu nie zdążyłem ukończyć dwóch ostatnich zadań z matematyki. Sprawdzian nie był tak straszny jak przypuszczałem, ale było sporo zadań z matematyki, na które trzeba było poświęcić dużo czasu, którego na tym sprawdzianie brakowało (najczęstsza wypowiedź); popełniłam błędy w zadaniach matematycznych (11%); zadania matematyczne były trudniejsze (11%); uczyłem się przed sprawdzianem, starałem się (6%); poszło mi lepiej niż na próbnym (2%), bo na próbnym miałam/miałem powyżej... (5%); popełniłam błędy w zadaniach humanistycznych (2%); porównywałam wyniki w gazecie, z kolegami, w rozmowie z nauczycielami (10%); sprawdzian był łatwy (4%); sprawdzian był trudny (8%) — dwa razy częściej wymieniany powód niż sprawdzian był łatwy; popełniłam kilka błędów (11%); nie poszło mi zbyt dobrze (7%); miałam za mało czasu (6%); zadowala mnie ten wynik (12%); nie wiem, nie potrafię ocenić siebie (4%); za mało się uczyłem (1%); zawierał nieznanne (niezrozumiałe) wyrazy i polecenia (1%); jestem dobrym uczniem (3%); spodziewam się złego wyniku, bo byłam/byłam zdenerwowana tak, że nie mogłam/mogłem zrozumieć poleceń (2%)*. Dane procentowe zaokrąglono do jedności. Nieco przekraczają 100% ze względu na podane czasami przez uczniów dwa uzasadnienia.

Wykształcenie rodziców ma znaczny wpływ na wyniki w nauce uczniów czy to w ocenie wewnątrzszkolnej czy zewnętrznej (tabela 2 prezentowana wcześniej). Korelacja (współczynnik r Persony) wyników sprawdzianu uczniów z wykształceniem ojca wynosi 0,28 (dla mamy 0,283 i taty 0,277).

FAJNIE BYŁOBY COFNAĆ CZAS I NAPISAĆ (SPRAWDZIAN) JESZCZE RAZ!

Oczekując od uczniów refleksji po sprawdzianie postawiono im następujące pytania:

Jak Ci się podobał sprawdzian? Które zadania zapamiętałaś/zapamiętałeś jako najtrudniejsze i dlaczego? Co chciałbyś przekazać autorom zadań egzaminacyjnych?

Po analizie odpowiedzi uczniowskich należy stwierdzić, że sprawdzian podobał się uczniom. Fajny, ale trudny! To ogólne wrażenie czytającego wypowiedzi. Zadania były pomysłowe, interesujące, dobrze sformułowane (24% uczniów). Sprawdzian był trudny, najtrudniejszy z dotychczasowych (30%) przy nieco rzadziej występującej opinii, że sprawdzian był łatwy i prosto napisany (niezbyt trudny 22%), zróżnicowany pod względem trudności — niektóre zadania wymagały większego zastanowienia niż inne (10%).

Czas przeznaczony na rozwiązanie zadań był zbyt krótki (22%), wolałbym inny temat (np. wyprawa, podróż). Brakowało zadań z przyrody i historii (7%), sprawdzian zawierał podchwytliwe pytania (5%), niezrozumiałe wyrazy np. „wiecha” (4%); było dużo zadań z matematyki (skala, procenty, pola figur) — szczególnie trudne zadania 11, 24, 25 (52%).

Brudnopis koniecznie powinien być przy zadaniach wymagających obliczeń a nie na końcu (5%); prośba o łatwiejszy test (11%); przeznaczać tyle miejsca na odpowiedzi ile jest potrzebne do jej napisania (przy otwartych zwiększyć, przy obliczeniach krótkich zmniejszyć 2%). Starając się przybliżyć formę i autentyczną treść wypowiedzi uczniów, które najlepiej ilustrują ich opinie poniżej zacytowano wypowiedzi uczniów grupując je według kilku zagadnień takich jak: refleksje ogólne, motyw przewodni arkusza, kolejność zadań, opinie o zadaniach, czas pracy. Określenia użyte przez uczniów są dosłownymi wypowiedziami.

REFLEKSJE OGÓLNE

Na początku był ogromny stres. Przeczytałam, pomyślałam, napisałam.

Nie denerwowałam się przed sprawdzianem.

Dobrze zrobili, wprowadzając sprawdziany na koniec klasy 6, ponieważ każdy może tak naprawdę sprawdzić swoją wiedzę.

Sprawdzian, który pisaliśmy był bardzo wielkim wydarzeniem w szkole jak i w moim życiu.

Sprawdzian był dla mnie ważny, teraz wiem, nad czym będę jeszcze musiała pracować.

Drodzy autorzy!

Mam brata w klasie trzeciej szkoły podstawowej. Chciałabym, aby miał przyjemniejsze ode mnie wspomnienia po pisaniu sprawdzianu kończącego klasę szóstą. Dostarczcie zadania do ucznia przeciętnego!

Gdy wyszłam z sali pomyślałam, że fajnie byłoby cofnąć czas i napisać go jeszcze raz!

MOTYW PRZEWODNI ARKUSZA

Sprawdzian podobał mi się bardzo, ponieważ u nas na wsi piecze się taki chleb. Najtrudniejsze zadanie to, że trzeba obliczyć, że piekarz się pomylił. Tam było dzielenie z resztą i tam się pomyliło dużo osób. Takich sprawdzianów może być więcej, ponieważ sprawdzian był łatwy i o ciekawym temacie.

Gdy zobaczyłem tytuł (chleb) zatkało mnie. Lecz pytania do testu były dość proste. Z matematyką było już trudniej. Dużo zadań wymagało zastanowienia się.

Moim skromnym zdaniem sprawdzian był dosyć oryginalny. Spodziewałam się tematu aktualnego, jak np. Unia Europejska, z powodu wejścia Polski do wspólnoty. Osobiście nie zauważyłam w tym teście zadania, które sprawiło mi większe problemy.

Myszę, że autorzy tych zadań byli głodni jak je układali, ponieważ większość zadań była związana z chlebem. Ogólnie sprawdzian był bardzo fajny i ciekawy. Autorzy sprawdzianu spisali się na medal. Pozdrawiam autorów.

KOLEJNOŚĆ ZADAŃ

Dłuższa wypowiedź powinna być na końcu a nie w środku, bo to rozprasza. W wypowiedzi najdłuższej z języka polskiego dobrze, żeby była sprecyzowana forma wypowiedzi i kryteria oceny. Wtedy będzie wiadomo, co musi być napisane.

Chciałbym jeszcze autorom przekazać to, że źle wkomponowali zadania z polskiego, one powinny być na końcu a nie w środku. Chciałbym zobaczyć jakby to autorzy testu napisali gdyby byli w moim wieku.

Organizatorom chciałbym przekazać małą prośbę. By nigdy więcej nie dawali zadania otwartego pisemnego z języka polskiego jako jedno z pierwszych otwartych. Nawet nie wiecie jak to wybija z rytmu pracy!!!

OPINIE O ZADANIACH

Spodobały mi się zadania otwarte a najbardziej zadanie, w którym trzeba było swoimi słowami opowiedzieć wiersz. Dotąd, szczerze mówiąc nie spotkałam się z tego typu poleceniem. Gdy przeczytałam to polecenie, pomyślałam „o następny banal”, ale jak zaczęłam pisać to okazało się, że to wcale nie taki „banal”. Musiałam się nieźle zastanowić nim cokolwiek napisałam. Słowa zawarte w wierszu najlepiej odzwierciedlały całą sytuację. Wtedy jeszcze raz przeczytałam wiersz i starając się zapamiętać przebieg wydarzeń postanowiłam już na niego nie zerkać...

Drugim zadaniem, na którego zwróciłam uwagę było zadanie matematyczne o polu pszenicy. Bardzo dużą podpowiedzią było równanie znajdujące się w „chmurce” — ile metrów to jeden hektar. Niby rzecz, o której się uczy w IV klasie, ale jak ktoś jest zdenerwowany przed sprawdzianem to jego deska ratunku(mnie też się to przydało)...

Sprawdzian był pełen zadań matematycznych, które były trudne w stosunku do mierzalnych z j. polskiego i przyrody. Z j. polskiego każdy idiota i głupek mógł się domyślić, np. zad.23 podkreślić zboża (5 zbóż), a wszystkie, które trzeba było podkreślić były wymienione w poprzednich tekstach. W zadaniu 5 był tekst, który naprowadził na od-

powiedz — bardzo dobrze! Najtrudniejsze zadanie 11 (wartość energetyczna kromki chleba).

Autorom chcę przekazać, że był źle „wyważony”. Jak już trudny to trudny, jak łatwy to łatwy. Za mało czasu!!

Uważam, że zadania 11,12 powinny być wyżej punktowane, bo były trudne.

Za najtrudniejsze uważam zadanie 24. Było dość skomplikowane...

Uważam, że do pisania sprawdzianu końcowego byłam dobrze przygotowana. Myślałam, że otrzymam maksymalną ilość punktów, gdyż wcześniej rozwiązywane przeze mnie testy próbne nie sprawiły mi żadnych kłopotów. Pomimo solidnego przygotowania się do sprawdzianu miałam trudności z rozwiązaniem niektórych zadań. Zbyt dużo było podchwytliwych zadań rachunkowych. Każde takie zadanie wymaga zastanowienia się, dokładnego przeanalizowania... aby dowiedzieć się, jaki jest prawdziwy wynik. Test ten na pewno sprawdzał logiczne myślenie i rozumowanie. Nie sprawdzał jednak w równym zakresie wiadomości i umiejętności ze wszystkich ważniejszych przedmiotów, np. było tylko jedno zadanie z historii, z przyrody również jedno zadanie. Uważam, że ten test dostosowany był do możliwości ucznia zdolnego. Szkoda! Przecież wszyscy wiemy, że większość klasy to uczniowie przeciętni. Dla mnie najtrudniejsze było zadanie z obliczeniem wartości energetycznej jednej kromki chleba oraz zadanie z diagramami.

Podobał mi się sprawdzian, ponieważ były dość mądre i trudne pytania. Można było naprawdę sprawdzić swoje umiejętności.

Test był trudniejszy od sprawdzianów we wcześniejszych latach i naszych próbnych testów... W tamtym roku moja siostra pisała, był łatwiejszy!

Myślę, że sprawdzian był dość trudny. Ja przed tym testem dużo się uczyłem i byłem przekonany, że będzie prosty. A jednak okazało się, że tak nie jest.

Jedno z najtrudniejszych zadań to pole trapezu a potem ile to hektarów. Na końcu jeszcze musieliśmy obliczyć ile z tego będzie ton pszenicy (chyba). Nasza klasa za bardzo nie umie jeszcze obliczać pola i to zadanie dość kiepsko poszło. Ogólnie podobał mi się test. Dziękuję w imieniu klasy VI.

Które z podanych zbóż ma wiechy? Nie rozumiałem, strzelałem!

Szczególnie zapamiętałem zadania otwarte z języka polskiego, ponieważ nie wystarczyło w nich wybrać 1 z 4 odpowiedzi. Trzeba było coś w nich napisać...

Sprawdzian był trudny na początku, ale dla opanowanych prosty jak drut. Później wszystkie zadania okazały się łatwe. W tekstach wprowadzających były zawarte wszystkie informacje. Wystarczyło pomyśleć! Oby tak dalej!

Nauka w szkole podstawowej, to przecież nie tylko język polski i matematyka! Są też inne ważne przedmioty, którymi uczniowie się interesują! A może trzeba się uczyć tylko języka polskiego i matematyki?

Prosimy więcej zadań z przyrody.

CZAS PRACY

Moi koledzy mówili, że było za mało czasu. Ja uważam, że mogło go być trochę więcej, ale z drugiej strony, jeśli ktoś nic nie umie to nawet za trzy godziny nic nie wymyśli

Jedna godzina to trochę za mało, by z tym wszystkim zdążyć. Myślę tak choćby ze względu na osoby troszeczkę słabsze. Przyznam, że mnie także zabrakło czasu na dłuż-

sze przemyślenie i sprawdzenie zadań...Autorzy tych testów chcieli chyba sprawdzić jak daleko lub wysoko możemy zajść.

INNE WYPOWIEDZI

Prosimy o dłuższy czas, co najmniej o 15 minut.

Proszę żeby była sprecyzowana forma odpowiedzi i kryteria oceny, wtedy będzie wiadomo, co musi być napisane.

Proszę żeby można zaznaczyć wybraną odpowiedź krzyżykiem a nie malować całej kratki.

Proszę egzaminatorów, by nie oceniali zbyt surowo sprawdzianów. Proszę o wyrozumiałość dla uczniów.

Sprawdzian mógłby być przeprowadzany w 2 częściach do wyboru. Ja chętnie pisałabym z zagadnień dotyczących j. polskiego i przyrody.

RADY SZÓSTOKLASISTÓW DLA KOLEŻANEK I KOLEGÓW

Wśród rad, które uczniowie chcieli przekazać młodszym koleżankom i kolegom, którzy będą się przygotowywali do sprawdzianu w następnych latach najczęściej występowały następujące:

- systematycznie powtarzajcie wiadomości ze szkoły (39% uczniów),
- nie denerwujcie się (34%),
- czytajcie uważnie (kilka razy) polecenia (27%),
- uczcie się tego, co nakazują nauczyciele i aktywnie uczestniczcie w lekcjach (15%),
- korzystajcie z dodatkowych zajęć w szkole — macie trudności to zwróćcie się do nauczyciela (7%),
- nie odkładajcie nauki na ostatnią chwilę (5%),
- podczas sprawdzianu myślcie samodzielnie i nie próbujcie ściągać (6%),
- wypocznijcie przed sprawdzianem (4%),
- czytajcie dużo różnych tekstów (3%),
- pamiętajcie o potrzebie sprawdzenia tego co napisaliście, zarezerwujcie czas (3%),
- nie opuszczajcie lekcji (2%),
- rozmawiajcie z rodzicami na różne tematy, ponieważ nigdy nie wiadomo, co będzie na sprawdzianie (1%),

Procentowe zestawienie przekracza 100% ze względu na to, że niektórzy uczniowie wymieniali kilka rad.

KONTEKST DYDAKTYCZNY

Znając wypowiedzi uczniowskie na temat sprawdzianu przyjrzyjmy się teraz samym szóstoklasistom i kontekstowi dydaktycznemu wyniku sprawdzianu.

CZYNNIKI INDYWIDUALNE

STAN ZDROWIA I MOTYWACJA DO NAUKI

Stan zdrowia uczniów zapewnia możliwość uczenia się bez przeszkód 90% uczniów, ale mimo to, co trzeci uczeń wskazał jako przyczynę utrudniającą naukę: częste opuszczanie lekcji z powodu choroby.

Prawie, co drugiemu uczniowi klasy szóstej uczenie się sprawia przyjemność a przekonanie o tym, że *warto przykładać się do nauki, bo to jest najlepszy sposób na zapewnienie sobie sukcesu w przyszłości* 97% uczniów. Poglądy te nie pozostają na poziomie deklaracji, bowiem 63% szóstoklasistów potwierdza je swoimi działaniami twierdząc, że pomaga innym w nauce.

Na naukę każdego z 4 przedmiotów szkolnych takich jak: język polski, historia, matematyka i przyroda, 46% uczniów przeznaczają tygodniowo mniej niż godzinę. Prawie tyle samo uczy się w domu od 1 do 3 godzin. Dłużej niż 3 godziny w tygodniu każdego z przedmiotów uczy się niecałe 10% uczniów. Dwukrotnie częściej wskazują oni na matematykę (12%) niż na historię. Około 4% uczniów nie poświęca wcale czasu na naukę w domu. Uczniowie potwierdzają, że zdobywają wiedzę w różny sposób: ucząc się podczas lekcji w szkole 89% (w tym *zdecydowanie tak* 50%), samodzielnie ze szkolnych podręczników 72% (w tym 22% *zdecydowanie tak*), czytając książki znajdujące się w domu (56%) lub pożyczone w bibliotece (50%). Uczą się także poprzez rozmowy w domu (51%) i szukając informacji w Internecie (33%).

Sprawdzian próbny pisało 98% uczniów. Celowość przeprowadzania próbnych sprawdzianów potwierdza fakt wyższego średniego wyniku dla uczniów, którzy przystąpili do próbnego sprawdzianu, niż tych uczniów, którzy go nie pisali — odpowiednio 25,96 i 22,96 punktów. Przygotowując się do sprawdzianu 73% uczniów rozwiązywało dodatkowo zadania publikowane w prasie, a 19% zadania ze strony internetowej OKE w Krakowie.

ZAANGAŻOWANIE W UCZENIE I TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ

Uczę się systematycznie w szkole i w domu — stwierdza 89% uczniów, ale tylko 70% nie ma trudności w nauce. Do najczęściej podawanych przyczyn trudności w nauce należą: zły stan zdrowia powodujący częste opuszczanie lekcji, niewłaściwe zachowanie koleżanek i kolegów, którzy przeszkadzają nauczycielom w prowadzeniu lekcji, konieczność pomocy w pracy rodzicom oraz wolne tempo uczenia się. U badanych uczniów występuje także trudność w zmobilizowaniu się do nauki, kłopoty z zapamiętywaniem i bezradność intelektualna polegająca na braku umiejętności zastosowania wiedzy w rozwiązywaniu zadań. Uczniowie stwierdzają także, że mają za mało czasu, by się wszystkiego nauczyć oraz trudności z koncentracją uwagi na lekcjach i formułowaniem wypowiedzi pisemnej. Na szczególną uwagę zasługuje informacja, że około 13% uczniów stwierdza niesprzyjającą wysiłkowi umysłowemu atmosferę w klasie, co znajduje potwierdzenie w stwierdzeniu *uczniom nie zależy na tym, aby się wiele nauczyć*.

Około 55% uczniów szkoły podstawowej przynajmniej raz startowało w konkursach artystycznych (np. recytatorskim, teatralnym lub muzycznym), a 58% brało udział

w zawodach sportowych. To dobry prognostyk do wyników sprawdzianu, bowiem jak twierdzi J. Brophy (2002) [jeden z najwybitniejszych dydaktyków amerykańskich, autor 21 książek] uczniowie, którym zależy na sukcesie, a którzy nie obawiają się porażki, chętniej podejmują się ambitnych zadań niż uczniowie o innych wzorcach motywacji.

Szkola nie jest nudna twierdzi 78% badanych. Uczniowie, zatem doświadczają satysfakcji z faktu znalezienia się w klasie, z pracy prowadzącej do celu, zdobywania nowej wiedzy i umiejętności, zaspokojenia ciekawości a więc uczenia się. Bardzo wymagających nauczycieli ma blisko 60% badanych, a ok. 80% stwierdza, że ich nauczyciele są konsekwentni w swoich wymaganiach. Nie sposób jednak pominąć 13% uczniów, którzy *nudzą się w szkole*. Są to uczniowie, którym stawia się zbyt proste zadania dla nich, więc nudzących się przez większość czasu, oraz uczniów zmagających się z zadaniami zbyt trudnymi, więc przez większość czasu wylekzionych. Niektórzy, więc wolą bezpieczną nudę od ryzyka wyzwań. Innym doznaniem *uniesienia* (przeżywanie silnej motywacji wewnętrznej) może podobać się bardziej. Uczniowie przeżywają uniesienie, jeżeli są pochłonięci wykonywaniem czegoś, co stawia wysokie wymagania. W szkole największym zagrożeniem jest lęk. Jeżeli w szkole uczniowie stawiani są w sytuacjach przekraczających ich możliwości poradzenia sobie, postawia na nudę bezpiecznej rutyny nad sposobność uniesienia w trakcie pracy nad ambitnymi zadaniami. Nauczyciele z reguły muszą pracować z klasami liczącymi 26-30 uczniów, co znacznie utrudnia dostosowanie metod do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów. W rezultacie pewni uczniowie czasami się nudzą, a inni są zagubieni lub sfrustrowani. Klasy szkolne są środowiskiem społecznym (J. Brophy, 2002), przez co skutkiem niepowodzenia jest nie tylko osobiste rozczarowanie lecz także publiczny wstyd.

WYBRANE ZAJĘCIA UCZNIÓW W CIĄGU TYGODNIA

Zapytano uczniów o to, ile czasu tygodniowo poświęcają na różne zajęcia popołudniowe. W pierwszej grupie spośród pięciu zajęć dotyczących nauki, najczęściej czasu szóstoklasiści poświęcają na naukę języków obcych (84%) i zajęcia sportowe (83%). Na zajęcia plastyczne uczęszcza 54% uczniów, naukę gry na instrumencie pobiera 24% a naukę tańca 20%. Ci, którzy biorą udział w zajęciach sportowych są najbardziej czasowo w tygodniu zaabsorbowani.

Z analizy drugiej grupy zajęć związanych z obowiązkami na rzecz rodziny i wypełnieniem czasu wolnego wynika, że jedna trzecia uczniów pomaga rodzicom przez *trzy godziny i więcej w tygodniu*. Rodzeństwo ma 90% uczniów, a połowa z nich sprawuje opiekę nad nim. Prawie, co piąty uczeń poświęca na opiekę nad rodzeństwem *więcej niż trzy godziny w tygodniu*.

Czas wolny od zajęć szóstoklasiści spędzają nie tylko na nauce i pomocy rodzicom, ale także na spotkaniach i zabawach z rówieśnikami, na które 47% uczniów przeznaczają *trzy i więcej godzin* w tygodniu. Zaledwie 2% uczniów nie poświęca wcale czasu na spotkania i zabawy z rówieśnikami, a 11% poświęca na nie *mniej niż godzinę*. Na oglądanie filmów 35% uczniów przeznaczają *trzy i więcej godzin w tygodniu*.

Czytanie dla przyjemności zajmuje 40% uczniów *mniej niż jedną godzinę* i tyle samo przeznaczają na czytanie *od jednej do trzech godzin*. Gry komputerowe absorbują 73% uczniów. Najczęściej poświęcają na nie w tygodniu *mniej niż godzinę w tygodniu*.

W ciągu roku 75% uczniów było przynajmniej raz w kinie, 66% na meczu lub innej imprezie sportowej, 52% w muzeum lub galerii, 39% w teatrze, 25% na koncercie w filharmonii lub innej imprezie muzycznej.

SAMOOCENA

Prawie 80% uczniów stwierdza, że uczy się systematycznie w szkole i domu. Na motywację uczniów do uczenia się można patrzeć albo jako na ogólną *dyspozycję*, albo *stan* powiązany z określoną sytuacją. Motywacja jako *dyspozycja* jest trwałą tendencją do uznawania uczenia się za coś wartościowego. Do uczenia się uczeń przystępuje z chęcią, zmobilizowany intelektualnie, z zamiarem przyswojenia sobie wiedzy i umiejętności. Motywacja jako *stan* określonej sytuacji uczenia się istnieje wtedy, gdy uczeń celowo angażuje się w czynności, akceptując jej cele i starając się opanować pojęcia i umiejętności, na których mu zależy. Uczniom umotywowanym do uczenia się praca na lekcji niekoniecznie wyda się szczególnie przyjemna i porywająca, ale odniosą się do niej poważnie, uznają za sensowną i wartą zachodu i postarają się, by przyniosła im założone korzyści. J. Brophy (2002) za Hansen (1989) powiada, że uczniowie podchodzą do zadań na lekcji na jeden z czterech ogólnych sposobów z zależności od oczekiwania sukcesu i przypisywanej zadaniu wartości. Kiedy obawia się lub oczekuje porażki lub kiedy oczekuje sukcesu oraz kiedy wykonuje zadanie wartościowane pozytywnie lub negatywnie. O *zaangażowanie* łatwiej, jeżeli uczniowie postrzegają zadanie jako wartościowe i wierzą, że mu podołają.

Ogólnie zadowolonych z siebie jest 85% uczniów. Prawie 9% nie potrafi tego stwierdzić, a 6% jest wyraźnie niezadowolonych. Może wynika to między innymi z faktu, że rzadko są chwaleni w domu i szkole? Co czwarty bowiem uczeń stwierdza, że *rzadko jest chwalony w domu a 76% czasami bywa chwalonych przez nauczycieli w szkole*. Zdaniem 84% uczniów rodzice uważają, że *sami muszą zapracować na dobre wyniki*.

Uzdolnienia organizacyjne stwierdza u siebie 45% uczniów i tyle samo uzdolnienia techniczne (np. sklepanie modeli, lepienie z plasteliny, modeliny, szydełkowanie, wyszywanie).

ASPIRACJE EDUKACYJNE

Aspiracje edukacyjne uczniów starano się ustalić m.in. na podstawie opinii uczniów wobec takich stwierdzeń jak: każdy powinien ukończyć studia; warto przykładać się do nauki, bo to jest najlepszy sposób na zapewnienie sobie sukcesu w przyszłości; ważne jest tylko to, żeby przejść do następnej klasy.

Jak wynika z wypowiedzi 97% uczniów *warto się przykładać do nauki...* i prawie tyle samo podziela pogląd, że *każdy powinien ukończyć studia*.

Aspiracje uczniów starano się także poznać poprzez zawód, który chcieliby wykonywać w przyszłości. Konkretnej odpowiedzi wymieniając zawód udzieliło 57% uczniów. Pozostali skorzystali z możliwości stwierdzenia *jeszcze nie wiem* lub w miejsce planowanego zawodu wpisywali np. *kimś mądrym; porządnym; wielkim człowiekiem; żeby tylko mieć pracę; kimś wykształconym; kimś, kto siedzi przy biurku i dużo zarabia; ważnym w życiu; uczciwym*.

Przy opracowaniu zróżnicowania zawodów, które chcą wykonywać w przyszłości uczniowie, posłużono się nową klasyfikacją zawodów obowiązującą w Polsce od 1 stycznia 2003 [Międzynarodowy Standard Klasyfikacji Zawodów ISCO-88 (COM)].

Z analizy odpowiedzi uczniowskich wynika, że ponad połowa uczniów wybiera zawody wymagające wysokiego poziomu wiedzy zawodowej, umiejętności oraz doświadczenia (specjaliści — kategoria 2). Wybory zawodów są zbieżne z wyrażanymi opiniami na temat potrzeby przykładania się do nauki i ukończenia studiów. Co czwarty uczeń planuje wykonywać zawód związany z technicznym wykształceniem na poziomie średniego personelu (3 kategoria). Kolejną grupę stanowi prawie 9% uczniów, którzy chcą pracować wykonując usługi osobiste i sprzedaż (5 kategoria). Ponad 100 osobową grupę (6%) stanowią uczniowie, którzy chcą wykonywać prace operatora oraz monterów maszyn i urządzeń. Chętnych do wykonywania prostych czynności (kategoria 9) jest niewielu. Stanowią zaledwie 1,6% uczniów. Podobnie mało liczną grupę stanowią przyszli robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (1,4%).

O karierze dyrektorskiej, parlamentarnej lub wysokich urzędników w państwie marzy niespełna 1% szóstoklasistów i tyle samo chciałoby pracować w siłach zbrojnych.

ASPIRACJE EDUKACYJNE RODZINY

Przekonanie uczniów o tym, że warto ukończyć studia jest nieco mocniejsze niż wynikałoby to z tego, co wiedzą obecnie na temat aspiracji rodziców wobec siebie. Z przedstawionych opinii wynika, że 77% rodziców chce, aby ich dzieci ukończyły studia wyższe. Warto podkreślić, że nieco więcej uczniów, bo 84% posiada przekonanie, że każdy powinien ukończyć studia. Rodzice prawdopodobnie rzadko mówią w domu o tym, jaki zawód mieliby wykonywać w przyszłości, bowiem 72% uczniów nic nie słyszało na ten temat. Przekonanie o tym, że rodzice chcą, aby jak najszybciej podjęli pracę ma 10% uczniów. Nie ujawnianie planów zawodowych wobec dzieci w szkole podstawowej może wynikać z obawy przed nietrafną diagnozą zdolności i charakteru dziecka. Na diagnozie, bowiem rodzice będą budować plan wykształcenia dziecka. Jest to oczywiście diagnoza długofalowa, zdroworoządkowa i intuicyjna. W zależności od niej będą wspierać jedne rysy umysłu i charakteru, a usuwać inne, pokazując dziecku, kim może zostać, a kim nie.

Zewnętrzny egzamin może dostarczyć rodzicom jeszcze wielu innych informacji pozwalających opisać indywidualne umiejętności dziecka a w ślad za wynikami określić indywidualne kryteria sukcesu oraz pozwoli na porównanie tych osiągnięć z rówieśnikami.

Człowieka motywuje *porównanie* jego dokonań z... W miejsce kropek możemy wpisać jedną z trzech odpowiedzi np.: obiektywnymi, obowiązującymi wszystkich standardami; dokonaniem innych, na przykład całej klasy lub pojedynczych uczniów; z własnymi, wcześniejszymi dokonaniem. Wpisując pierwsze lub drugie, wielu będzie bało się porównać i na wymyślne sposoby będzie wykręcać się od przedstawienia dokonań lub postara się uniemożliwić ich porównanie, inni zaś będą myśleć o pokonaniu rywali, a nie o jakości dokonań. Radzi, więc Brophy wpisujemy trzecie: indywidualne kryteria sukcesu. To za ich spełnienie dostaje się pochwały i nagrody, to nimi się opisuje indywidualnie wyznaczony cel uczenia się. Ponieważ szkoła ma przygotować

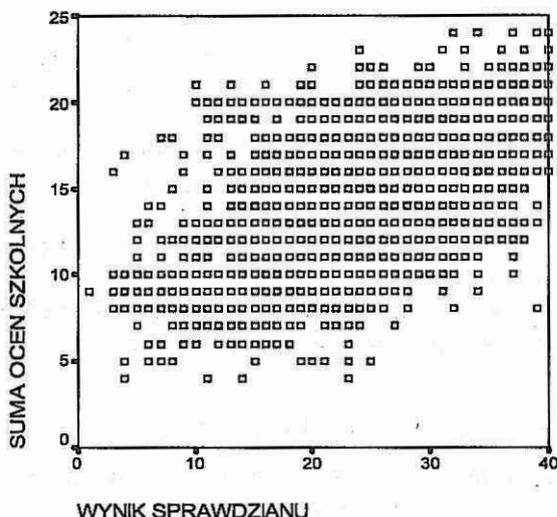
ludzi radzących sobie w rzeczywistości ekonomicznej i społecznej a powodzenie w życiu opiera się na wygrywaniu rywalizacji, i tezie, że największe szanse w rywalizacji poza szkołą mają ludzie, którzy w szkole myśleli nie rywalizowaniu z rówieśnikami, ale o własnym rozwoju.

Część uczniów przejmie lub wręcz dziedziczy aspiracje swoich rodziców. A wtedy całe wychowanie domowe nastawione jest na zrealizowanie aspiracji. Szkoła i nauczyciele albo zgadzają się z tą diagnozą i utwierdzają ucznia w jego aspiracjach i motywacji, albo się nie zgadzają i walczą. Statystycznie niestety okazują się bezsilni. Jeżeli jednak słuchać rad Brophy'ego, mimo pesymistycznej diagnozy uczniów i ich skromnych aspiracji można uratować sporą garstkę uczniów wpływając na ich motywację a więc zaprzeczając diagnozie i podnosząc aspiracje.

OCENIANIE WEWNĄTRZSZKOLNE I ZEWNĘTRZNE

Na podstawie uczniowskich odpowiedzi związanych z wynikami klasyfikacji za pierwszy semestr klasy szóstej z języka polskiego, historii, matematyki i przyrody można stwierdzić, że wyniki klasyfikacji wewnątrzszkolnej potwierdzają znane prawidłowości (B. Niemierko, 1990). Ocen *niedostatecznych* jest prawie tyle samo, co *celujących*, ocen *bardzo dobrych i dobrych* jest więcej niż *dostatecznych* i *dopuszczających*. Wśród ocen *bardzo dobrych* częściej występują oceny z przyrody i historii i niż z języka polskiego i matematyki natomiast wśród ocen *dostatecznych* częściej występują oceny z języka polskiego i matematyki niż historii i przyrody. Wśród ocen *dopuszczających* najczęściej występują oceny z matematyki. Przyjmując 1 punkt dla oceny niedostatecznej, 2 punkty dla dostatecznej (...) 6 punktów dla celującej, każdemu uczniowi możemy przyporządkować liczbę z zakresu od 4 do 24. Stwierdzono, że w wyniku tego ustalenia badani uczniowie otrzymali średnio 14,9 punktów, uczeń środkowy (mediana) 15 punktów, a najczęściej występował wynik 20 punktów (dominanta, moda), przy odchyleniu standardowym 3,78 i wariancji 14,28.

Potwierdzono prawidłowość zgodności wyników sprawdzianu i ocen szkolnych. Współczynnik korelacji r Pearsona ma wartość 0,7 i jest istotny statystycznie na poziomie 0,01. Zatem z dużym prawdopodobieństwem możemy twierdzić, że zgodność tych dwóch miar jest umiarkowana. Rozkład wyników sprawdzianu jest wyraźnie ucięty (z prawej) w porównaniu z rozkładem stopni (na rys. 1). To porównanie w pełni potwierdza odmiennność oceniania wewnątrzszkolnego i zewnętrznego. To pierwsze jest procesem, to drugie aktem, jednorazowym wydarzeniem w życiu ucznia.

Rysunek 1. Wykres rozrzutu wyniku sprawdzianu i sumy ocen szkolnych

Stopnie szkolne obejmują ocenę opanowania — oprócz umiejętności objętych sprawdzianem — jeszcze wielu innych aspektów osiągnięć uczniów. Wynik oceniania wewnątrzszkolnego jest też w pewnym stopniu „obciążony” składnikami pozadydaktycznymi, podczas gdy wynik sprawdzianu jest informacją ściśle dydaktyczną ograniczoną do zakresu badanych czynności.

CZYNNIKI SZKOLNE

OPINIE UCZNIÓW NA TEMAT PRACY NA LEKCJACH

Wśród uwarunkowań należących do systemu oświatowego dominujące znaczenie ma styl pracy dydaktycznej nauczycieli. W opinii ponad 90% uczniów *praca na lekcjach jest dobrze zorganizowana* (suma odpowiedzi zdecydowanie tak i raczej tak). Nauczyciele dbają o to, by dobrze wykorzystać czas lekcji, a same lekcje są interesujące. Około 83% uczniów stwierdziło, że nauczyciele udzielali im wskazówek jak się mają uczyć i nad czym mają jeszcze pracować, aby mieć lepszy wynik.

Sposób prowadzenia lekcji zachęca do aktywności blisko 80% szóstoklasistów. Ten aspekt pracy nauczycieli, zaprezentowany przez naszych szóstoklasistów, jest zgodny z informacjami z innych źródeł. W artykule „Na finiszu, czyli *Szkoły z klasą obalają mity*” zamieszczonym w „Kujonie polskim” (Gazeta Wyborcza z dnia 1 czerwca 2004) czytamy, że sprawozdania zamieszczone na stronie internetowej w ramach akcji SZKOŁA Z KLASĄ obalają m.in. mit, że nauczyciele nudnie uczą. W kwestionariuszu uwzględniono trzy formy pracy nauczycieli z uczniami tj. pisanie wypracowań, przeprowadzanie doświadczeń i prowadzenie obserwacji w terenie. Częste — przynajmniej raz w miesiącu — pisanie dłuższych wypowiedzi ćwiczyło około 83% badanych. Przeprowadzanie doświadczeń było udziałem ok. 63% uczniów klas szóstych, natomiast obserwacje w terenie prowadził tylko, co drugi.

O OCENIANIU SZKOLNYM

Informacja o procesie oceniania osiągnięć uczniów w szkole jest istotnym uzupełnieniem obrazu pracy na lekcjach. Prawie 84% uczniów twierdzi, że zna wymagania nauczycieli, nauczyciele są sprawiedliwi w ocenianiu, a ocenianie szkolne mobilizuje ich do wysiłku. Tyle samo uczniów stwierdza, że po klasówkach nauczyciele informowali ich, nad czym powinni pracować, aby mieć lepszy wynik. Jednak z opinii, co piątego ucznia wynika, że otrzymywali oni stopnie bez objaśnień nauczyciela.

ATMOSFERA PRACY W SZKOLE

W opinii 2/3 uczniów atmosfera do nauki w ich klasach jest dobra. Nieco więcej, bo 80% uczniów twierdzi, że lubią się nawzajem. Również nauczyciele są życzliwi dla uczniów (43% *zdecydowanie tak* i 45% *raczej tak*).

Dwie trzecie badanych ma poczucie, że są lubiani przez swoich nauczycieli. Nieco więcej szóstoklasistów twierdzi, że w ich klasie relacje między uczniami i nauczycielami są bardzo dobre (20% *zdecydowanie tak* i 53% *raczej tak*). Potwierdzeniem wzajemnej życzliwości może być rozkład wyborów dla stwierdzeń dotyczących zwracania się do nauczycieli z prośbą o pomoc w przypadku występowania trudności w nauce (80% *zdecydowanie tak* i *raczej tak*) i uzyskiwania od nich wyjaśnień (ok. 90% *zdecydowanie tak* i *raczej tak*).

Czy możemy mówić o formowaniu się wspólnoty dydaktycznej w szkołach?

Pani Minister niech wie, że ja nie mam motywacji, żeby uzyskać dużo punktów. One dla mnie nie są aż tak ważne. Gimnazja i tak czekają na nas z otwartymi drzwiami. No, ale Pani Dyrektor prosiła, żeby nie było wstydu, że jesteśmy zdolni a wynik będziemy mieli najgorszy. A na to nie zasługujemy! Chyba ma rację.

Pewnie tak, w bardzo wielu klasach i szkołach, ale niestety nie wszędzie. Pamiętajmy, że około 13% uczniów narzeka na niesprzyjającą wysiłkowi umysłowemu atmosferę w klasie, co znajduje potwierdzenie w stwierdzeniu *uczniom nie zależy na tym, aby się wiele nauczyć*.

Powszechnie wiadomo, że aby metody motywowania okazały się skuteczne, spełnione być muszą niektóre warunki wstępne. Hierarchia potrzeb Masłowa pokazuje, że najpierw zaspokoić trzeba potrzeby niższe, aby zaczęły funkcjonować potrzeby wyższe. Inne przykłady z badań psychologów pracy i badań nad skutecznymi metodami zarządzania w przedsiębiorstwach wynikają rady dla nauczycieli, z których wynika, że powinni zachowywać się jak kierownik — *lider* — motywujący poprzez zachęty, nie kary, woli działać niż mówić, dzieli się władzą, zamiast ją skupiać, wybiera współpracę wiodącą do celów, nie narzucając własnych reguł. Nauczyciel — *lider* chętnie skłania uczniów do współpracy i stwarza im warunki, by mogli sami przyjąć odpowiedzialność za swoje postępowanie w szkole.

Zapał do nauki sięga wyżyn, kiedy uczniowie postrzegają swego nauczyciela jako człowieka głęboko przejętego uczniami (lubi ich, uwzględnia ich potrzeby), zrażają się jednak, jeśli owego przejęcia nie zauważają (Brophy 2002, za Skinner i Belmont, 1993). Najlepsze efekty osiągają nauczyciele uczniów zorientowanych na cele dydaktyczne, którzy kierują procesem dydaktycznym z myślą o uczeniu się ze zrozumieniem, a więc

takim, które wymaga od uczniów aktywnego nadawania znaczeń poznawanej wiedzy. Nauczyciele, którzy potrafią pobudzić uczniów do aktywnego udziału w lekcji, modyfikują materiał nauczania, dzięki czemu staje się dla uczniów istotny, dopasowany do osobistej rzeczywistości, stwarzają liczne okazje do uczenia się we współpracy z kolegami i podkreślali wartość, jaką materiał nauczania ma dla uczniów.

Takie zaangażowanie nauczycieli w wielu szkołach podstawowych dostrzegają uczniowie.

PRZYGOTOWANIE DO SPRAWDZIANU

Przygotowanie do sprawdzianu należałoby rozpocząć od zapoznania się z wymaganiami egzaminacyjnymi. Tymczasem 20% uczniów twierdzi, że nie zna wymagań.

Nauczycielom bardzo zależało (80% zdecydowanie tak i 17% raczej tak) na tym, aby ich uczniowie byli jak najlepiej przygotowani do sprawdzianu. Wyrażało się to w ten sposób, że przypominali uczniom o sprawdzianie i zwracali uwagę na to, co będzie sprawdzane. Aż 80% uczniów twierdzi, że mogli w tym zakresie liczyć na pomoc nauczycieli nawet po lekcjach. Sprawdzian próbny pisało 98% uczniów. Dodatkowo 73% uczniów rozwiązywało zadania egzaminacyjne publikowane w prasie, a 18% rozwiązywało zadania z serwisu internetowego OKE w Krakowie.

Tabela 3. Wskaźnik aprobaty dla zestawu stwierdzeń dotyczących opinii pracy na lekcjach

Nr	Stwierdzenia	Wskaźnik aprobaty	Dominanta	Sd	Wariancja
30	Nauczycielom bardzo zależało abyśmy byli jak najlepiej przygotowani do sprawdzianu	4,74	5	0,6	0,37
29	Nauczyciele często przypominali o czekającym nas egzaminie	4,65	5	0,7	0,49
27	Nauczyciele zwracali nam uwagę na umiejętności, które będą sprawdzane podczas sprawdzianu	4,56	5	0,73	0,54
28	Mogliśmy liczyć na pomoc w nauce nauczycieli nawet po lekcjach	4,11	5	1,06	1,13
34	Znam wymagania egzaminacyjne	4,02	4	1,03	1,07
Średni wskaźnik aprobaty		22,08/5 = 4,4			

Przed wszystkim jednak rodzice starali się pomóc dzieciom w nauce poprzez systematyczne sprawdzanie czy uczniowie odrobili zadane lekcje czy też bezpośrednią pomoc polegającą na wspólnym uczeniu się odrabianiu lekcji lub poprzez zapewnienie zewnętrznej pomocy w postaci doraźnych korepetycji z matematyki (16%), języka polskiego (12%) albo przyrody (10%). Z porównania ocen szkolnych i wyników sprawdzianu wynika, że na korepetycje zdecydowali się rodzice 12-16% (słabych

w nauce uczniów). Tylko, co najwyżej 10% (w zależności od przedmiotu) korzystało z nich, co najmniej *kilka razy w miesiącu*. Stwierdzono także, że w szkołach organizowano dodatkowe zajęcia, na których uczono ich, jak rozwiązywać zadania czy też zajęcia, które miały za zadanie wyrównanie braków w wiedzy i umiejętnościach uczniów z języka polskiego i matematyki.

Warto równocześnie pamiętać, że 8% uczniów nie było nigdy kontrolowanych przez rodziców pod względem odrabiania lekcji a 22% stwierdziło, że nigdy nie uczyło się z rodzicem. Prawie 30% nie uczęszczało na zajęcia, na których uczono ich jak rozwiązywać zadania. Na zajęcia wyrównawcze z matematyki organizowane w szkole uczęszczało aż 50% uczniów a na zajęcia z języka polskiego 40%.

CZYNNIKI ŚRODOWISKOWE

WSPÓLNIE Z RODZICAMI

Codzienny rytm życia domowego to m.in. zjedzony posiłek wspólnie z rodzicami. *Codziennie* ma to miejsce w domach 76% uczniów a *przynajmniej raz w tygodniu* u 16% uczniów. Podczas jedzenia tematem *codziennych* rozmów przy stole uczniów, u co drugiego ucznia są postępy w nauce a 1/3 uczniów porusza ten temat, co najmniej raz w tygodniu. Nieco powyżej 40% uczniów rozmawia z rodzicami na różne tematy w tym także o ważnych wydarzeniach w kraju i na świecie a 1/3 może liczyć na pomoc rodziców w rozwiązywaniu codziennych problemów. Prawie, co drugi uczeń, co najmniej raz *w tygodniu* wychodzi z rodzicami do rodziny lub znajomych. Tyłu samo uczniów *kilka razy w roku* wyjeżdża z rodzicami na wycieczki.

Co piąty uczeń *nigdy* lub *prawie nigdy* nie rozmawiał ze swoimi rodzicami na tematy wydarzeń krajowych i prawie tyle samo uczniów stwierdziło, że ich rodzice *nigdy* lub *prawie nigdy* nie przychodzą do szkoły pytając o postępy w nauce. Rzadko rodzice udają się z dziećmi do kina, teatru, na koncert czy mecz. Prawie 50% uczniów *nigdy* lub *prawie nigdy* nie był w towarzystwie rodziców w kinie, teatrze, na koncercie czy na meczu. U 1/3 uczniów zdarza się wspólne wyjście *kilka razy w roku*, a u 14% uczniów *kilka razy w miesiącu*. Wbrew oczekiwaniom nie stwierdzono silnego związku między „przyjaznym, ciepłym domem” a wynikami sprawdzianu (współczynnik korelacji r Persona 0,078).

WARUNKI NAUKI W DOMU

Podstawą dobrych warunków do odrabiania lekcji jest własne biurko lub stały kącik. Warto podkreślić, że 90% uczniów stwierdziło, że ma takie warunki dzieląc pokój wspólnie z rodzeństwem. Posiadanie książek w domu sprzyja szybszemu rozwojowi uczniów i ich postępom w nauce, dlatego też zapytano o nie uczniów wyróżniając te publikacje, które ułatwiają codzienną pracę podczas odrabiania lekcji w domu a więc słowniki, encyklopedie, atlasy. Pytano także o kolorowe czasopisma, które miałyby zachęcać do oglądania a potem przeczytania. Pamiętając o tym, że nie wszyscy lubią czytać książki zapytano o obecność w domu książki kucharskiej lub „przepisów własnej babuni” mając nadzieję, że może podstępem uda się zachęcić oporne do czytania

dzieci do przeczytania choćby przepisu przy okazji upieczenia czegoś pysznego dla domowników. Komputer z każdym rokiem jest coraz częściej dostępny w domach, ma go około 62% szóstoklasistów. Edukacyjne programy komputerowe nie są dostępne jeszcze we wszystkich domach, w których jest komputer.

Starając się ustalić wpływ zróżnicowania warunków materialnych rodzin na wyniki uczniów zapytano ich także o inne sprzęty znajdujące się w gospodarstwie domowym. Najczęstszym sprzętem, o który pytano jest telewizor i magnetowid. Samochód osobowy i telefon komórkowy występuje prawie w 78% gospodarstw, instrumenty muzyczne i dzieła sztuki w 38%. Zaobserwowano silniejszą zależność wyników uczniów od warunków materialnych niż atmosfery domu rodzinnego (stylu życia) zwłaszcza w kontekście posiadanych książek niż innych dóbr materialnych — korelacja Pearsona odpowiednio 0,342 i 0,22.

Rodzice inwestują w dzieci starając się zapewnić im jak najlepszy start. Warto przypomnieć, że co drugi uczeń uczęszcza na dodatkowe zajęcia z języków obcych, około 20% na zajęcia plastyczne, grę na instrumencie czy naukę tańca nie zaniedbując sprawności fizycznej. Co piąty uczeń nie poświęca na zajęcia sportowe nawet mniej niż godzinę w tygodniu.

PODSUMOWANIE

Zebrane podczas badania dane będą przedmiotem dalszych analiz. Opublikowanie wypowiedzi uczniów na temat trudności, na które napotkali podczas sprawdzianu nasuwa przypuszczenie, że albo nie wykorzystano wszystkich informacji zwrotnych od uczniów podczas standaryzacji albo je celowo pominięto, co byłoby szczególnie niešťęśliwym rozwiązaniem. Wydaje się, że wypowiedzi uczniów dotyczące pracy z arkuszem egzaminacyjnym jak i uczenia się w domu i szkole mogą stanowić dość istotną informację uzupełniającą interpretację wyników. Nadszedł już chyba czas, aby na trwale zapisać obowiązujące ogólne kryteria punktowania prac i podać je wraz z licznymi przykładami do wiadomości nauczycieli, zwłaszcza tych, którzy nie są egzaminatorami oraz uczniów i rodziców.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że szczególnie niekorzystnie na wyniki uczniów wpływa absencja chorobowa, niewłaściwe zachowanie uczniów utrudniające pracę nauczycielom oraz niesprzyjająca wysiłkowi umysłowemu atmosfera w 13% klas, w których uczniom nie zależy na tym, aby się wiele nauczyć. Miłym natomiast zaskoczeniem jest obraz formującej się wspólnoty dydaktycznej w szkołach z mnóstwem bardzo zaangażowanych nauczycieli, życzliwych, niosących pomoc w nauce wszystkim uczniom, którzy o nią wystąpią. Troskliwość i starania nauczycieli o jak najwyższe rezultaty egzaminacyjne nie idą jednak w parze z umiejętnością przewidywania wyniku punktowego przez uczniów, którzy mimo, tego, że są stosunkowo rzadko chwaleni w szkole są za mało krytyczni wobec wyników pracy lub brak im rzeczowej informacji mówiącej o przyjętych kryteriach punktowania.

W toku analiz potwierdzono znane prawidłowości o silnym wpływie wykształcenia rodziców na wyniki uczniów, umiarkowanej korelacji wyników oceniania szkolnego i egzaminu zewnętrznego. Ocenianie wewnątrzszkolne okazało się ostrzejsze pewnie między innymi ze względu na swą funkcję motywacyjną, którą miało spełnić przed sprawdzianem.

Dobre warunki nauki w domu i atmosfera domu rodzinnego sprzyja rozwojowi około 90% uczniów. O rozwój kulturalny uczniów silniej zabiega szkoła a uczniowie rzadko wychodzą do kin, teatrów czy inne imprezy muzyczne czy sportowe w towarzystwie rodziców.

Prawdopodobnie trudna sytuacja finansowa rodziców lub zajęcia zawodowe nie pozwalają na towarzyszenie dzieciom.

LITERATURA

Niemiecko B., (1990), *Pomiar sprawdzający w dydaktyce*, PWN, Warszawa.

Niemiecko B., (1999), *Pomiar wyników kształcenia*, WSiP, Warszawa.

Brophy J., (2002), *Motywowanie uczniów do nauki*, PWN, Warszawa.